

O čem nenapišu, to se nezavrší

Tři prózy Annie Ernaux

Jedním z cílů autofikčního psaní Annie Ernaux je snaha „dojít co nejdál ve střetu s realitou“. Potvrzují to překlady próz *Paměť dívky*, *Mladík* a *Událost*, v nichž se vrací k traumatickým momentům svého života. Ne však proto, aby je terapeuticky znovuprožívala, ale aby svou existenci „rozpuštěla v myslích a životech druhých“.

MICHAELA RUMPÍKOVÁ

V rozhovoru z roku 2016 pro Magazine littéraire budoucí nobelistka Annie Ernaux sděluje: „V mém životě jsou tři události, do kterých jsem se jednoho dne musela ponořit. O první události, kdy se v roce 1952 můj otec pokusil zabít mou matku, píšu v *Hanbě*. Druhou událostí je můj tajný potrat, ke kterému se vracím v *Události* a v *Prázdných skříních*. Zbývá událost třetí, léto 1958.“ Trvalo přes padesát let, než se laureátka Nobelovy ceny dokázala k oné letní noci z roku 1958 vrátit, a sice v knize *Paměť dívky* (Mémoire de fille, 2016), kterou si dnes můžeme přečíst

Angažovanost tohoto gesta autorka přebírá z existencialistické filosofie. Jean-Paul Sartre byl přesvědčen, že když spisovatel píše, odhaluje situaci sobě i jiným, aby ji mohl změnit. „Prozaik, literát je tedy člověk, který zvolil určitý způsob druhotné činnosti, kterou je možno nazvat odhalování,“ konstatuje Sartre v jednom ze svých esejí. Ernaux se svým psaním pokouší přispět k odkrývání pravdy, která je pro ni – stejně jako pro Simone de Beauvoir – vždy subjektivní, vnitřní a intimní. Proto vychází ze svého „já“, které přetváří v předmět literárního zkoumání,

běží hlavou“. *Paměť dívky* prostupují fotografie, které jsou schopny zmrazit moment a zhmotnit tak vzpomínku. A v *Mladíkovi* vztah s mladším milencem představuje jakýsi portál do minulosti, kdy „jako malá holka v Y. pozbyla věku“ a „v polovědomí proplouvala z jednoho času do druhého“. Všechny tyto zkušenosti vedou k Annie.

Překonat determinismy

Během této až barthesovské anamnézy se vzpomínky stávají důležitějšími než vyprávění. Fungují jako chaotický, ale zároveň organizující princip. Vzájemně na sebe reagují a vstupují do asociativní hry paměti, která otřásá tradičním biografickým řádem. Zkoumáním tohoto procesu autorka nachází možnosti a hranice psaní o sobě. V textech vystupují dvě „já“ – píšící subjekt koexistuje s popisovaným objektem (někdejší Annie) –, a rozpolcené „já“ se odráží v časovém labyrintu zrcadlové síně. Texty tak způsobují literární závrať narušující klasickou monotónnost biografického diskursu. *Událost* se jeví jako koherentní forma sepsaná retrospektivně v první osobě, text je nicméně prokládán reflexivními pasážemi, kde spisovatelka vstupuje do dějové roviny svými komentáři. Čímž dochází k alternaci mezi „já“, které píše, a „já“, které vypráví. Skrze sebekritický metadiskurs se zároveň dozvídáme o vzniku knihy a touto oscilací dochází k textové fragmentaci a k dialogickému vrstvení časových, ale také subjektivních linií.

Nejpřesněji toto časové rozpolcení zachycuje *Paměť dívky*. Ernaux si na začátku pokládá otázku, zda „odlišit tu první od druhé používáním ‚ona‘ a ‚já‘ – což mi sice ze subjektivního pohledu nepřipadá nejpřesnější, zato však nejdobrodružnější“. V textu pak dochází k výrazné trhlině mezi „já“ a „ona“. Vzdálenost mezi mladou, nezkušenou, naivní Annie a přezíravou, místy sarkastickou spisovatelkou je markantní: „Je ta dívka mnou? Jsem já jí? (...) Dívka z fotografie není mnou, není však ani výplodem fantazie.“ Tímto rozpolcením chce Ernaux zachytit proměnlivou subjektivitu v čase, kdy se „já“ jeví jako součet fragmentů minulosti, ve kterých se ztrácí a mnohdy nepoznává. Cílem autorky je, jak jsem již zmínila, dotknout se onoho „ona“, znovu se mu přiblížit.

Podarí se jí to až psaním, jež osvobozuje něco, co bylo uvězněno. Vypravěčka *Paměti dívky* může „skutečně odejít“ z tábora až poté, co „do něj prostřednictvím psaní znovu vstoupila a zůstala tam celé měsíce (...) Teď už můžu říct: ona je já a já jsem ona.“ Ruka, která píše, je propojená s pamětí – je to ostatně tatáž ruka, která byla její součástí kdysi. Tím, že Ernaux píše, dává svému tělu možnost sebevyjádření a tím ho získává zpět. „O čem nenapišu, to se nezavrší a zůstane jen prožitá,“ píše Ernaux v *Mladíkovi*. Organický akt psaní pro ni představuje vrchol, završení události, způsob, jak uchopit totalitu bytí v čase, jak uspořádat paměť a vytvořit z prožitků nějaký smysl. „Skutečný záměr mého života možná tkví jedině v tom: nechť se mé tělo, pocity a myšlenky promění v psaní, to znamená v cosi srozumitelného a všeobecně platného, nechť se má existence bezezbytku rozpustí v myslích a životech druhých,“ čteme v *Události*. Stejně jako u Simone de Beauvoir i pro Annie Ernaux psaní ztělesňuje poslání, svobodu, ale také zdůvodnění její existence, které jí umožňuje překonat sociální a politické determinismy.

Autorka je romanistka.

Annie Ernauxová: Paměť dívky. Přeložil Tomáš Havel. Host, Brno 2023, 160 stran.

Annie Ernauxová: Mladík / Událost. Přeložil Tomáš Havel. Host, Brno 2023, 104 stran.

Markéta Korečková: Bloody Story, 2002

v překladu Tomáše Havla – stejně jako texty *Mladík* (Le Jeune homme, 2022) a *Událost* (L'Événement, 2000), jež spolu vyšly v jednom svazku. V citátu zmíněné prózy *Les Armoires vides* (Prázdné skříně, 1974) a *La Honte* (Hanba, 1997) v češtině zatím k dispozici nemáme.

Jedná se o texty konfesijní povahy, v nichž se autorka s archivářskou přesností a odvážnou upřímností vrací k traumatickým událostem, jež v ní jsou „skryté a nezdolně přítomné“. Skrytou minulost se spisovatelka pokouší odhalit, a tak „prozkoumat propast mezi děsivou realitou toho, co přichází, v okamžiku, kdy to přichází, a podivnou ireálností, která po letech povláká to, co přišlo“, jak píše v *Paměti dívky*.

Druhotná činnost

Základem, na němž trojice loni vydaných próz stojí, je „směsice sexu, času a paměti“ (*Mladík*). V *Paměti dívky* se Ernaux s pronikavým pohledem vrací ke svému sexuálnímu zneužití a milostnému zklamání v osmnácti letech na letním táboře, v *Události* k nelegálnímu potratu na dívčí koleji o pět let později a v *Mladíkovi* líčí svůj poměr s výrazně mladším mužem, když jí bylo 54 let. Návrat ke vzpomínkám osobního i politického rázu přivádí autorku k poznání ženské tělesnosti i její sociální podmíněnosti. Z tohoto hlediska formativní momenty získají svůj pravý význam až samotným sepsáním.

Psaní Ernaux charakterizuje spojení intimního a společenského sdělení – potřeba poodhalit část své minulosti, a dát tím svědectví osobní formu. Tuto potřebu přitom spisovatelka nechápe jen jako osobní, ale také jako politický čin. „Prožijeme-li něco, ať už je to cokoli, získáváme nezadatelné právo o tom napsat (...) Pokud svou zkušenost nevyličím bezezbytku, se vším všudy, přispěji k zastírání reality, v níž žijí ženy, a podpořím svět, v němž dominují muži,“ konstatuje Ernaux v *Události*. Psaní se jeví jako možnost narušit společenský status quo.

přičemž se snaží zachytit, jak na ni – často skrze její tělo – dopadají jednotlivé události jako na sociální bytost, tedy subjekt ve světě.

Po stopách paměti

Pokud je pravda subjektivní, nelze mluvit než o subjektu, o tom, co prožil, jím prožívaném bytí. Ernaux jasně deklaruje autobiografický záměr, ale zároveň si je vědoma limitů osobního sdělení. Proto se snaží uchopit „já“ analyticky – v sociálním kontextu a metafyzické opravdovosti. Přitom čelí formálnímu, literárnímu dilematu: jak spojit dva heterogenní materiály, text a vzpomínky? Jak proniknout do svého minulého „já“, aniž by se vzdálila osobní pravdě? Paměť je z podstaty selektivní a neúplná, proto se textové ztvárnění minulosti jeví jako nejjednodušší úkol. Ernaux přitom nechce svoji minulost znovu vytvářet, ale spíše „ve vzpomínkách chybějící realitu hledat“. Z psaní se tedy stává proces, v jehož průběhu chce, jak píše v *Paměti dívky*, „dojít co nejdál ve střetu s realitou“.

Zachytit někdejší Annie znamená opakovaně překračovat propast mezi časoprostory, oscilovat mezi tady a teď, tam a kdysi. Pomocí materiálních artefaktů z minulosti i usilovného rozpomínání se spisovatelka pokouší onu propast zaplnit. V *Události* jde právě o paměť materiální, pomocí které usiluje o rozšíření přítomnosti do minulosti. Ernaux doslova putuje po stopách své paměti a snaží se pravdy fyzicky dotknout. Každý objekt, každé místo, každý záznam nesou vzpomínku a stejně jako Proustova madlenka nás mohou přenést v čase. Jedná se o okamžiky probouzení, kdy se skrze fragmenty velmi heterogenní povahy (úryvky z dopisů, poznámky, písně, knihy, filmy) navracíme zpět ke své dřívější každodennosti.

Deník se stane zásadní stopou v *Události*, jelikož společně s „diářem z té doby jsou jedině, na co se ohledně svých pocitů a myšlenek můžeme s jistotou spolehnout, a to z důvodu imateriálnosti a prchavosti toho, co nám